

Οι αποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας γιά τό Μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν

Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Στήν πρόσφατη Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πού συζητήσαμε τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν στά Σχολεῖα, πολλοί Ἱεράρχες ἐπέμεναν νά ἀποδεχθῶ τήν πρόταση νά συγκαταλέγομαι στήν Ἐπιτροπή πού θά κάνη διάλογο μέ τό Ἴνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς γιά τό νέο Πρόγραμμα Σπουδῶν πού ἔχει εἰσαχθῆ στά Σχολεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικράτειας καί γιά τά βιβλία τά ὁποῖα θά συγγραφοῦν.

Μέ πολλή λύπη ἀρνήθηκα νά συμμετάσχω σέ αὐτήν τήν Ἐπιτροπή, ὄχι ἀπό κάποια ἀντίδραση, ἀλλά γιατί διεπίστωσα ὅτι δέν ὑπάρχει σαφῆς εἰκόνα πάνω στό θέμα αὐτό, καί ἕνας διάλογος πού θά γίνη σέ ἄλλη βάση θά εἶναι ἀτελέσφορος.

Ἔχω μελετήσει ἐπισταμένως πάρα πολλά κείμενα, ἥτοι τόν ὀγκώδη φάκελλο ἀπό τίς Συνεδριάσεις τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν τελευταίων ἐτῶν, τά ὑπάρχοντα βιβλία καί τό νέο Πρόγραμμα Σπουδῶν, ἀλλά καί κείμενα πού προῆλθαν ἀπό τό Ἴνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς, τούς ἐμπειρογνώμονες τοῦ Ὑπουργείου, τήν Πανελλήνια Ἑνωση Θεολόγων καί τήν Ἑνωση Θεολόγων Καιρός, διατριβές, γνωμοδοτήσεις νομικῶν καί πανεπιστημιακῶν, ἀποφάσεις τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν κλπ.

Παρατήρησα ὅτι ἡ Πολιτεία εἶχε ἕνα συγκεκριμένο στόχο, τόν ὁποῖον ἐφήρμοζε, τόν ὁποῖο παρακολουθοῦσε καί τελικά τόν ὑλοποίησε ἄσχετα ἀπό τίς ἀλλαγές στά Κυβερνητικά σχήματα καί στήν ἡγεσία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

Στήν συνέχεια θά ἀναφέρω ἕνα μικρό χρονικό θέσεων γιά τό θέμα αὐτό κατά τήν διάρκεια τοῦ ἔτους πού διερχόμαστε.

1. Ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος τόν Ἰανουάριο τοῦ 2016, ὕστερα ἀπό κοινή Συνεδρίαση μέ τούς Κοσμήτορας καί τούς Προέδρους τῶν δύο Θεολογικῶν Σχολῶν καί τούς ἐκπροσώπους τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων τῶν θεολόγων, κατέληξε στήν ἐξῆς ἀπόφαση:

«Νά ἐπικεντρωθεῖ τό ἐνδιαφέρον στό **τρέχον Πρόγραμμα Σπουδῶν μέ τήν δική του θεματική μεθοδολογία, στό ὁποῖο ὅμως νά γίνουν μερικές βελτιώσεις**, ἐντάσσοντάς το στά σύγχρονα παιδευτικά δεδομένα,

όποτε νά εισαχθοῦν σέ κάθε βιβλίο –ὄχι σέ κάθε μάθημα– μερικά κεφάλαια θρησκευολογικά, ἀνάλογα μέ τήν θεματολογία τοῦ βιβλίου, ἀφοῦ ὁμως δοθεῖ προτεραιότητα στήν ὀρθόδοξη παράδοση, τήν ὁποία ἀκολουθεῖ ἡ πλειοψηφία τῶν ἐλλήνων πολιτῶν, ἀλλά καί νά χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἐφαρμογές **καί τά καλά στοιχεῖα τοῦ Νέου Προγράμματος Σπουδῶν**» (Δελτίον Τύπου Ἱερᾶς Συνόδου, 13-1-2016).

2. Ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος ἀπέστειλε ἐπιστολή στόν Ὑπουργό Παιδείας (ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 881/391/22.02.2016), στήν ὁποία μεταξύ τῶν ἄλλων, περιλάμβανε καί τήν ἐξῆς ἀπόφασή της:

«Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος προτίθεται νά συνεργαστεῖ περαιτέρω, στή βάση τῆς ἐπιστημονικῆς **βελτίωσης τοῦ ὑπάρχοντος μαθήματος** καί τῆς στήριξης τῶν καθηγητῶν του. **Ἀντιτίθεται στήν κατάργηση καί ἀντικατάστασή του** ἀπό ἕνα μάθημα «γεωγραφίας τῶν θρησκευτῶν» ἢ «θρησκευτικοῦ ἐγκυκλοπαιδισμοῦ» μέ κάποια ἀπλῶς ιδιαίτερη παρουσίαση τῆς παρουσίας τῆς Ὁρθοδοξίας στόν ἐλλαδικό χῶρο».

3. Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατά τήν 8^η Μαρτίου 2016 σύμφωνα μέ τό Δελτίο Τύπου υἱοθέτησε τήν ἀπόφαση τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, πού παρατέθηκε προηγουμένως.

Ἐπίσης «ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ πρόταση τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου γιά "τὴν ὑποχρεωτικότητα τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν, τὴν τήρηση τῶν ὠρῶν διδασκαλίας **στό τρέχον πρόγραμμα** καί τόν **Ὁρθόδοξο χαρακτήρα του**"». **Ἡ πρόταση αὐτὴ ἐντάσσεται μέσα στήν ἀπόφαση τῆς Ἱεραρχίας.**

4. Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος μετά τήν συνάντησή του μέ τούς ἐκπροσώπους τῆς Πανελληνίας Ἑνώσεως Θεολόγων μεταξύ τῶν ἄλλων εἶπε:

«Βεβιασμένα τώρα ἀκοῦμε τά νέα προγράμματα τά ὁποῖα **ξέρουμε πῶς ἐλήφθησαν καί πῶς προωθήθηκαν καί μέ σφραγίδα ποίων ἀνθρώπων προωθήθηκαν αὐτά τά προγράμματα**", εἶπε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καί συμπλήρωσε: "Ἐγώ μέ μιά λέξη θά ἔλεγα σήμερα ἐπειδὴ διάβασα τά καινούρια προγράμματα καί τά εἶδα: **εἶναι ἀπαράδεκτα! Εἶναι ἐπικίνδυνα!** Εἶναι πράγματα πού δέν θά ἀποδώσουν καρπούς ἀλλά **μεγάλη ζημιὰ στήν Παιδεία γενικότερα, στήν κοινωνία καί ρήξη στίς σχέσεις Ἐκκλησίας-Πολιτείας.** Γι' αὐτό καί ἀπό αὐτὴ τὴ θέση σήμερα, θά τά πῶ καί στήν Ἱεραρχία τοῦ Ὀκτωβρίου, **κάνω ἔκκληση πρὸς τόν πρωθυπουργό κ. Τσίπρα νά σταματήσει αὐτὴν τὴν προσπάθεια, νά ἀναβάλλει κάθε μιά**

πρωτοβουλία ενός ή μερικῶν ἀνθρώπων καί σέ μιά βάση μεγάλη Ἐκκλησίας καί Πολιτείας νά συνεργαστοῦμε σοβαρά ἐπιτέλους σέ ἕναν τόπο πού ἀκούγονται λόγια, λόγια, λόγια καί λείπει ὁ λόγος!» (skai.gr, 20-09-2016, 14:20).

5. Ὁ Μακαριώτατος κ. Ἱερώνυμος σέ ἐπιστολή του πρὸς τόν Πρωθυπουργό καί τούς Ἀρχηγούς τῶν Κοινοβουλευτικῶν Ὁμάδων, ἔγραψε, μεταξύ τῶν ἄλλων:

«Το αἶτημα αὐτό δέν ἀπαντήθηκε ποτέ ἀπό τό Ι.Ε.Π., οὔτε ὑπῆρξε πρόσκληση γιά ἄλλη συνάντηση. Τό αἶτημά μας **γιά ἀνοικτό καί οὐσιαστικό διάλογο παραμένει σέ ἐκκρεμότητα, ἀλλά μέ προαπαιτούμενο τήν ἔναρξή του ἀπό μηδενική βάση**».

6. Ὁ Μακαριώτατος στήν εἰσήγησή του κατά τήν Ἱεραρχία τοῦ Ὀκτωβρίου 2016 εἶπε γιά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, μεταξύ ἄλλων:

«Ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο πρωτοστάτησε ἡ Πολιτεία, τά καινούργια προγράμματα τά ὁποῖα μελέτησα, μέ ἔπεισαν ὅτι **δέν πρόκειται γιά Θρησκευτικά, ἀλλά γιά μιά ἐπιχείρηση ἀλλοιώσεως τῆς πίστεώς μας**.

Γιά τό θέμα αὐτό παραπέμπω στήν πολυσέλιδη ἐπιστολή τήν ὁποία ἀπηύθυνα στόν Πρωθυπουργό καί τούς Ἀρχηγούς τῶν Κομμάτων καί τήν ὁποῖα πρό ὀλίγων ἡμερῶν σας κοινοποίησα.

Πρότασίς μου: **Ἐξ ἀρχῆς ἀντιμετώπιση** κάθε ἀναγκαίας ἀλλαγῆς σέ συνεργασία πραγματική Ἐκκλησίας καί Πολιτείας **ὅπως προβλέπει τό Σύνταγμα καί ὁ Καταστατικός μας Χάρτης**».

Καί στίς τελικές προτάσεις του συμπεριέλαβε καί τήν ἐξῆς:

«Ὑλοποίηση τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως στή Βουλή τήν Τετάρτη 28 Σεπτεμβρίου 2016 σύμφωνα μέ τήν ὁποῖα θά συνεχισθῇ ἡ συνεργασία μέσα ἀπό ἀμοιβαῖο διάλογο **ἀπό μηδενική βάση** Ἐκκλησίας – Πολιτείας γιά τό περιεχόμενο τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν».

7. Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατά τήν συνεδρίασή της τήν 5-10-2016, ἀπεφάσισε, ὅπως καταγράφηκε στό Δελτίον Τύπου, μεταξύ ἄλλων, «νά ζητηθεῖ συνάντηση τοῦ Μακαριωτάτου μετά τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ ἐντός τῆς ἡμέρας προκειμένου νά τοῦ ἐκθέσει τίς ἀπόψεις **καί τήν σύμφωνη γνώμη τῆς Ἱεραρχίας σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν**. Ἐπίσης γιά τό ἴδιο θέμα ἔχει ζητήσει συνάντηση καί μέ τόν Πρόεδρο τῶν ΑΝ.ΕΛ. κ. Πάνο Καμμένο».

Ο εκπρόσωπος Τύπου της Ίεραρχίας Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Ίγνάτιος, απαντώντας σέ έρωτήσεις τών δημοσιογράφων, **προσδιόρισε τήν πρόταση τήν όποία θά υπέβαλλε ή Έπιτροπή τής Ίεραρχίας** στήν συνάντησή της μέ τόν Πρωθυπουργό καί τούς Ύπουργούς. Μεταξύ τών άλλων είπε: **«Αυτό πού ζητάμε είναι για τή χρονιά πού άρχισε νά ανασταλεί τό Πρόγραμμα Σπουδών τοῦ μαθήματος τών Θρησκευτικῶν»** (Desk Vimaorthodoxias, 5-10-2016, 14:51).

8. Ο Μακαριώτατος μετά τήν συνάντηση μέ τόν Πρωθυπουργό καί τούς Ύπουργούς είπε στους δημοσιογράφους, μεταξύ τών άλλων:

«Δημοσιογράφος: Μηδενική βάση, δηλαδή;

Δημοσιογράφος: Φέτος θά ισχύση τό πρόγραμμα;

Άρχιεπίσκοπος: **Θά χρησιμοποιηθοῦν τά παλιά βιβλία** καί ή προσπάθεια τών διορθώσεων θά γίνη από τώρα καί **έως ότου γραφοῦν τά καινούρια βιβλία θά χρησιμοποιοῦνται τά βιβλία τά σημερινά».**

9. Ο Ύπουργός Παιδείας, Έρευνας καί Θρησκευμάτων κ. Φίλης μετά τήν συνάντηση μέ τούς εκπροσώπους τής Ίεραρχίας καί τόν Μακαριώτατο ανέφερε μεταξύ τών άλλων:

«ΔΗΜ: Συνεχίζετε μέ τά νέα προγράμματα φέτος κανονικά;

ΝΦ : **Βεβαίως συνεχίζουμε** καί δέν υπάρχει ζήτημα διαφωνίας αὐτή τή στιγμή για τό ζήτημα αὐτό. **Ήδη έχουν έκδοθεῖ τά νέα προγράμματα, γίνονται οἱ έπιμορφώσεις τών καθηγητῶν.** Άλλά έπαναλαμβάνω: Δέν έχουμε μία αντίληψη δογματική. Θέλουμε τό διάλογο, θά ξανακούσουμε τίς απόψεις πού θά διατυπωθοῦν επί τών συγκεκριμένων προγραμμάτων από παράγοντες έκκλησιαστικούς καί **θά προχωρήσουμε στήν άξιολόγηση τοῦ μαθήματος στό τέλος τής χρονιάς.**

ΔΗΜ: Πάγωμα τών προγραμμάτων σπουδών δέν υπάρχει;

ΝΦ: **Σās είπα ότι εφαρμόζονται»** (άπό τήν ιστοσελίδα τοῦ Ύπουργείου Παιδείας).

10. Η Ίεραρχία τής Έκκλησίας τής Έλλάδος, κατά τήν Συνεδρίαση τής 6^{ης} Οκτωβρίου, άφοῦ ένημερώθηκε από τόν Άρχιεπίσκοπο καί τούς Ίεράρχες πού συναντήθηκαν μέ τόν Πρωθυπουργό καί τούς Ύπουργούς άπεφάνθη, σύμφωνα μέ τό Δελτίον Τύπου τής ήμέρας εκείνης:

«Γιά τήν τρέχουσα χρονιά **θά άξιοποιηθοῦν τά υπάρχοντα βιβλία Θρησκευτικῶν,** τά όποία έχουν ήδη διανεμηθεῖ στους μαθητές. [...].

Ἀκολουθῶς ὁ Μακαριώτατος ἀνέφερε ὅτι σέ τηλεφωνική ἐπικοινωνία πού εἶχε νωρίς τό πρῶτό τῳ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου μέ τήν Ὑφυπουργό παρά τῳ Πρωθυπουργῳ καί **Κυβερνητική Ἐκπρόσωπο κ. Ὑλγα Γεροβασίλη**, ἐδόθη ἡ διαβεβαίωση ὅτι γιά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν **ισχύουν τά ὅσα εἰπώθηκαν στή χθεσινή συνάντηση μέ τόν Πρωθυπουργό καί γι' αὐτό κάθε ἄλλη ἐνέργεια εἶναι προσωπικές ἐρμηνεῖες τοῦ καθενός».**

Διαβάζοντας κανεῖς ὅλες αὐτές τίς ἀποφάσεις καί τίς δηλώσεις, διαπιστώνει μερικά χαρακτηριστικά σημεῖα.

α) Ἡ Ἱεραρχία ἀποφάσισε νά κάνη διάλογο στό παλαιό Ἀναλυτικό Πρόγραμμα, ἐπί τῆ βάσει τοῦ ὁποῖου γράφηκαν τά βιβλία. Ὅμως, ἡ Κυβέρνηση μέ ὑπουργική ἀπόφαση ἀπέστειλε σέ ὅλα τά Σχολεῖα τό νέο Πρόγραμμα Σπουδῶν γιά νά ἐφαρμοσθῆ, μέ τήν ὁδηγία νά χρησιμοποιήσουν ὑλικό ἀπό τά παλαιά βιβλία:

«Κατά τή φετινή σχολική χρονιά, ἔχουν διανεμηθεῖ στούς μαθητές τά σχολικά βιβλία τῶν παλαιῶν Προγραμμάτων Σπουδῶν. Οἱ ἐκπαιδευτικοί μποροῦν νά τά ἀξιοποιοῦν κατά τήν κρίση τους, ὡς πηγές στή διδασκαλία, **μέ βάση τά νέα Προγράμματα Σπουδῶν, ἀποκλειστικά στήν περίπτωση πού τά θέματα τῶν νέων Προγραμμάτων Σπουδῶν σχετίζονται μέ τά περιεχόμενά τους**» (Ὑπουργεῖο Παιδείας, Ἔρευνας καί Θρησκευμάτων: Ὁδηγίες ἐφαρμογῆς τῶν νέων Προγραμμάτων Σπουδῶν τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν στο Δημοτικό, στο Γυμνάσιο καί στο Λύκειο, 27-9-2016).

β) Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἔμενε σταθερός στίς ἀπόψεις του καί τίς θέσεις τῆς Ἱεραρχίας, ἀφοῦ ἔκανε λόγο **γιά παραμονή τῶν βιβλίων** πού ἐγράφησαν μέ τό παλαιό Ἀναλυτικό Πρόγραμμα, καί ἔκανε λόγο γιά **διάλογο ἀπό μηδενική βάση**, ἀναφερόμενος στό νέο Πρόγραμμα Σπουδῶν. Ἐπίσης, ὁ ἐκπρόσωπος Τύπου τῆς Ἱεραρχίας, ἐνημέρωσε τούς δημοσιογράφους ὅτι θά προταθῆ **ἡ ἀναστολή τοῦ νέου Προγράμματος**.

γ) Ἡ Κυβέρνηση παρέμεινε στήν ἀπόφασή της νά ἐφαρμοσθῆ τό νέο Πρόγραμμα, νά γίνουν Σεμινάρια Ἐπιμορφώσεως καί οἱ θεολόγοι καθηγητές νά χρησιμοποιήσουν τά παλαιά βιβλία, τά ὁποῖα εἶχαν ἤδη διανεμηθῆ, στήν προοπτική τοῦ νέου Προγράμματος Σπουδῶν.

δ) Τελικά, ἀπό ὅ,τι καταλαβαίνω θά γίνη διάλογος μεταξύ ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς ὄχι πάνω στά βιβλία τοῦ παλαιοῦ Προγράμματος, ὅπως ἀρχικά ἀποφάσισε ἡ Ἐκκλησία,

άλλά πάνω στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών, πού ήδη εφαρμόζεται, για να βελτιωθούν, ώστε να καταρτισθούν τα νέα βιβλία.

Παρακαλουθώντας την εξέλιξη της πορείας του θέματος, διεπίστωσα ότι αποφασίσθηκε κάτι πού είναι **άντικείμενο σεμιναρίου διπλωματίας και γι' αυτό οι αναλυτές του γεγονότος αυτού έχουν συγκεχυμένες απόψεις**. Άλλοι από αυτούς ισχυρίζονται ότι η Κυβέρνηση επέβαλε τις απόψεις της και άλλοι ότι υποχώρησε η Κυβέρνηση στις απόψεις της Έκκλησίας.

Πάντως, κάποιος Άρχιερέυς πού συμμετείχε στην συζήτηση πού έγινε στο Πρωθυπουργικό Μέγαρο είπε ότι «τό συμπέρασμα είναι ότι δέν βγάζω κανένα συμπέρασμα» (kathimerini.gr, 07-10-2016, 10:47). Νομίζω υπάρχουν συμπεράσματα, τά όποια εξάγονται άν δοῦμε τό θέμα μέσα από άλλη όπτική γωνία.

Έπειδή, όμως, ήμουν εισηγητής και στην Διαρκή Ίερά Σύνοδο και στην Ίεραρχία της Έκκλησίας της Ελλάδος, όπου ελήφθη καθαρή απόφαση, είχα την άποψη ότι δέν πρέπει να γίνη νέος ατελέσφορος διάλογος και γι' αυτό δέν αποδέχθηκα να συμμετάσχω σε έναν διάλογο, ό όποϊος δέν θά ευδοκιμήση όσον άφορᾷ τίς αποφάσεις της Έκκλησίας.–

Όκτώβριος 2016
<http://parembasis.gr>